

بررسی میزان تأثیر اجرای طرحهای گردشگری بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف استان گیلان

محمد رضا زیبایی ویشکایی

دانشجوی دکترای (PHD) جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیای دانشگاه آکادمی ملی علوم جمهوری آذربایجان

Zibai1358@yahoo.com

حسن دادرس راسته کناری

دانشجوی دکترای (PHD) جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

چکیده:

استان گیلان، یکی از استانهای مهم کشوری می باشد، که در زمینه گردشگری بعضی از ویژگیهای استثنایی، که جذب توریسم را داراست، پوشش گیاهی سرسبز، دامنه های نیمه مرتفع و همچنین دریا و رودخانه ها و چشمه ساران طبیعی نواحی سیاحتی و زیارتی متعدد، همه از ویژگیهای استان گیلان هستند. بررسی طرحهای گردشگری بعنوان یک انگیزه در انتخاب موضوع این تحقیق بوده و هدف از اجرای تحقیق، فراهم کردن مواد اولیه و شناخت تنگناها و تواناییهای با تاکید بر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می باشد.

با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی مبتنی بر نگرش سیستمی برای جمع آوری اطلاعات و داده ها از مطالعات اسنادی - کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است.

هدف پژوهش، برقرار کردن هم پیوندی میان گردشگری با سایر بخشها همراه با توسعه این بخش با ایجاد امکانات جهت رسیدن به تعادل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی می باشد.

از مهم ترین یافته های تحقیق جامعه می توان به موارد زیر اشاره نمود.

- با اجرای طرحهای گردشگری منطقه مورد نظر، با توجه به وجود پتانسیل موجود از نظر جاذبه های توریستی و فرهنگی و اجتماعی می توان گردشگری را به سمت روستاهای دارای جاذبه گردشگری سوق داد تا بتواند به مرور از فعالیتهای طاقت فرسای زندگی شهر در جوار مناظر طبیعی و تاریخی آرامش از دست یافته را بازیابند و از مهاجرت روستا به شهر نیز جلوگیری بعمل آید.
- با بررسی اجرای طرحهای گردشگری نقاط مثبت این طرحها را تقویت و در پی ضعیف کردن یا از بین بردن نقاط منفی باشد.

واژه های کلیدی: طرحهای گردشگری، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی گیلان.

مقدمه

در جهان امروزی که تکنولوژی مدرن دگرگونیهای همه جانبه ای را پدید آورده و ارتباطات و حمل و نقل بسیار پیشرفته شده است. زندگی انسان را به ویژه در جوامع شهری با مشکلات زیادی از جمله تقسیم کار تولید انبوه، خستگی طاقت فرسا مواجه ساخته است. لذا مسافرت و تغییر مکان موقت برای رفع خستگی ها و تجدید قوای جسمی و روحی امر ضروری به نظر می رسد، چنین تحرکاتی در شکل های جدیدی انجام میگیرد که تفاوت های زیادی با گذشته دارد. مسافرت سالانه میلیونها نفر توریست پدیده ای است که مسائل گوناگونی را به همراه دارد و برای ساماندهی و اجرای طرحها گردشگری، توجه بسیاری از شاخه های علوم به ویژه جغرافیا را به خود جلب کرده است.

محققان علوم اجتماعی، جامعه شناسی، روانشناسی، باستان شناسی و معماری نیز زمینه های دیگر این صنعت را از جمله برقراری روابط فرهنگی و اجتماعی تعادل بخشی روانی به جوامع، تعیین هویت قومی و فرهنگ سنتی و تجاری کردن آن، ارتباط با جوامع بومی و آثار تاریخی، کشف تمدن درخشان کشورها، مرمت و حفاظت بناهای تاریخی و نظایر آن را مورد بررسی قرار می دهند.

روش بررسی

برای جمع آوری اطلاعات در این تحقیق از پرسشنامه و آمارگیری کلیه وسایل نقلیه ورودی و خروجی در مبادی استان شمارش گردید و این پرسشنامه به سنجش اهداف و انگیزه های سفر مبدا و مقصد سفر، مناطقی که قصد بازدید از آنها را دارند و همچنین به منظور سنجش میزان رضایتمندی و موانع و مشکلات گردشگران استان تهیه شده بود. و همچنین از طریق مصاحبه و مراجعه پرسشگران به واحد اقامتی، پذیرایی و جاذبه های گردشگری انجام گرفت.

مدل آمارگیری مبدا- مقصد: از طریق استقرار تیم های آمارگیری در مبادی ورودی استان در لوشان، چابکسر و آستارا و اسالم که به شمارش کلیه خودروهای وارد شده سرشماری سرنشینان آنها و پس بررسی نیازها، مشکلات و سایر متغیرهای مندرج در اهداف و شرح خدمات مورد بررسی قرار گرفته است.

امروزه در آمد حاصل از گردشگری در کشورهای مختلف دنیا به میلیاردها دلار می رسد، و سالانه در حدود ۶۶۰ میلیون نفر توریست در میان کشورهای مختلف جهان در حال شگت و گذار می باشند و می رود تا بعنوان اولین فعالیت پیشتاز، اقتصادی، گردشگری و سهم برجسته ای را در این خصوص بخود اختصاص می دهد. (منجری، برون، محمد، ۱۳۷۸) داشتن منابع و ظرفیتهای ویژه، هنوز تمهیدات لازم جهت ساماندهی گردشگری انجام نگرفته و در نتیجه توسعه گردشگری در استان می تواند زمینه را جهت شناساندن جاذبه های گردشگری و یادمانهای تاریخی و فرهنگی و کمک به حل مشکل اشتغال و خصوصاً برای جوانان را در این محدوده فراهم نماید. و با توجه به اینکه گردشگری یک رشته جدید علمی است، و اعتباری تجاری پیدا کرده، و بعنوان یک رشته دانشگاهی مطرح، می تواند از نظر اقتصادی حتی در مقیاس کوچک اثرات چشمگیری برجا گذارد و از جنبه های ضروری تحقیق در حال

حاضر به شمار می آید. با لحاظ سوال اصلی تحقیق حاضر که میزان تاثیر اجرای طرحهای گردشگری بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی چگونه باید باشد سؤالاتی به شرح زیر مطرح است.

- عوامل موثر جغرافیایی بر طرحهای گردشگری کدامند؟
 - بررسی طرحهای گردشگری این استان، چه تأثیری بر توسعه آن خواهد داشت؟
 - آیا بهره برداری از توانمندیهای گردشگری این استان در افزایش در آمد ساکنان و توسعه آن موثر است؟
- عنایت و توجه به طرحهای گردشگری محدوده مورد مطالعه از تمامی ابعاد و از جمله عمران و آبادی و اجرای آن ها امری بدیهی و ضروری است. توسعه گردشگری میدان فعالیت اقتصادی و تعامل اجتماعی و فرهنگی جدیدی را که تا امروز قسمتی از آن ناشناخته باقی مانده بود گشوده است. بسیاری از کشورها مانند اسپانیا، فرانسه، ایتالیا، یونان، ترکیه، مصر، تونس، مراکش، مالزی، اندونزی و چین برای برقراری تعادل در اقتصاد ملی خود به شدت به درآمدهای حاصل از گردشگری وابسته اند. توسعه فعالیت گردشگری غالباً منوط به وجود جاذبه های متنوع طبیعی، فرهنگی و تاریخی است.

مهم ترین اهدافی که در این تحقیق دنبال می شود عبارتند از :

- اجرای طرحهای گردشگری در استان بعنوان نیمی از توانهای بالقوه توسعه منطقه ای و ناحیه ای در کنار کشاورزی، صنعت و خدمات است.
 - طرحهای گردشگری می تواند بعنوان عاملی جهت متحول کردن بخشهای کشاورزی صنعت و خدمات عمل کند.
- با توجه به اهداف و فرضیه ها مذکور، این تحقیق از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی با بهره گیری از اطلاعات اسنادی - کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است.

شناسایی دقیق جاذبه ها و توانمندی ها و اجرای طرحهای گردشگری این استان و معرفی آن به گردشگران و تحلیل توانمندیها و برنامه ریزی دقیق و حساب شده با هدف بالفعل در آوردن توانمندیهای بالقوه گردشگری این استان می تواند سبب جذب تعداد زیادی گردشگر و افزایش مدت ماندگاری آنها شود که توسعه ی منابع انسانی و رشد اقتصادی و خلق فرصت های شغلی و در نهایت توسعه ی این استان را دنبال خواهد داشت.

ماکیانی معتقد بود: اگر شکلی به سرعت شناسایی شود، پیدا کردن راه حلی برای آن آسان خواهد بود، اما اگر بگذارید که مشکل بزرگ شود، دیگر کاری نمی توان کرد (ماکیانی، ۱۹۸۸، ص ۱۱).

یافته های تحقیق و بحث

ویژگی های جغرافیایی استان گیلان

استان گیلان در شمال ایران و در محدوده ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی از نصف النهار واقع شده از شمال با دریای خزر و کشور جمهوری آذربایجان، از غرب با استان اردبیل، از جنوب با استانهای قزوین و زنجان و از طرف شرق با استان مازندران همجوار است.

بر اساس آخرین تحولات تقسیمات کشوری تا پایان سال ۱۳۸۶، استان گیلان دارای ۱۶ شهرستان، ۴۹ شهر، ۴۳ بخش و ۱۰۹ دهستان بوده است.

جمعیت استان گیلان در سال ۱۳۸۶ برابر با ۲۴۲۱۷۹۵ نفر برآورد می شود که ۱۳۳۴۷۳۸ نفر در مناطق شهری و ۱۰۸۷۰۵۷ نفر در مناطق روستایی ساکن می باشند. این در حالیست که بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ جمعیت استان ۲۰۴۴۸۶۱ نفر بوده است که ۳/۴ درصد از کل جمعیت کشور را در بر می گیرد. در این سال، تراکم جمعیت ۱۷۰ نفر در هر کیلومتر مربع و بعد خانوار بابر ۳/۵۷ نفر می باشد. در طی سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵ نیز نسبت شهر نشینی این استان از ۴۶/۸ درصد به ۵۳/۸ درصد افزایش یافته است.

جدول شماره ۱- جمعیت استان گیلان در ۱۳۸۶-۱۳۸۴

سال	شهری (نفر)	روستایی (نفر)	کل
۱۳۸۴	۱۲۸۲۹۶۳	۱۱۰۵۶۰۱	۲۳۸۸۵۶۴
۱۳۸۵	۱۳۰۸۸۵۱	۱۰۹۶۰۱۰	۲۰۴۴۸۶۱
۱۳۸۶	۱۳۳۴۷۳۸	۱۰۸۷۰۵۷	۲۴۲۱۷۹۵

اطلاعات سال ۸۵ بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۸۵ و برای سایر سالها بر آورد می باشد. استان گیلان به علت قرارگیری در کنار دریای خزر و برخورداری از جنگل های انبوه و جاذبه های فرهنگی گوناگون، از قابلیت های بسیاری برای جلب گردشگران داخلی و خارجی برخوردار است. وجود جاذبه های طبیعی و تاریخی و مذهبی فراوان استان گیلان را در شمار مناطق مستعد کشور در زمینه گردشگری قرار داده است. از این رو، در راستای توسعه فعالیت های گردشگری و جذب سرمایه گذاران در این بخش ۶۱ منطقه نمونه گردشگری مشخص شده است.

روستاهای استان گیلان به ویژه روستاهای کوهپایه ای، روستاهای مجاور باغ های چای و مرکبات، روستاهای مجاور آبگیرها، رودخانه ها، تالاب ها و ساحل و نیز روستاهای واقع در ارتفاعات، دارای توان محیطی بالایی برای گسترش توریسم روستایی و تنوع بخشیدن به فعالیت های کشاورزی هستند. در سال ۸۶ تعداد گردشگران ورودی به استان ۴۷۴۷۲۵۲ نفر بوده که ۴۷۰۶۸۸۰ نفر گردشگر داخلی و ۴۰۳۴۴ نفر را گردشگران خارجی تشکیل می داده اند. با توجه به سرمایه گذاریهای انجام شده در زمینه احداث تاسیسات اقامتی در خلاء سالهای ۸۴ تا ۸۶ ظرفیت اتاقها و تختهای اقامتی به ترتیب بیش از ۱۱ و ۱۷ برابر شده اند.

در سال ۱۳۸۶ تعداد نمایشگاه صنایع دستی و ۱۳۹ کلاس آموزشی هنرهای سنتی و صنایع دستی برگزار شده است.

در زمینه حفظ و نگهداری میراث فرهنگی استان نیز در سال ۸۶ تعداد ۱۶۱ انجمن تشکیل شده و در این زمینه بطور متوسط سالانه ۸ درصد افزایش مشاهده می شود.

براساس گزارش سازمان گردشگری و میزات فرهنگی استان گیلان

در حالی که دنیای امروز پا به هزاره جدید می گذارد. تردیدی نیست که در صنعت جهانگردی و مسافرت به صورت یکی از پایه های استوار، سیستم اقتصادی جهانی در آید. چرا که با وجود رکودهای دوره ای، شورش های سیاسی، جنگلها، نوسانات قیمت و دسترسی به سوخت، جهانگردی بین المللی از بزرگترین اقدام در بودجه معاملات خارجی جهان به شمار می آید. بودجه ای که صرف جهانگردی خارجی می شود، سد برابر بودجه است که صرف امور دفاعی می شود. امروزه جهانگردی فقط مختص خانواده های مرفه و ثروتمند نیست، بلکه میلیون ها نفر از مکانهای تازه، دیدن کرده و علاقمند بر شناخت محیط زندگی خود و کسب تجربیات جدید هستند (چاک وای، گی، ۱۳۸۲، ص ۳۰)

جدول شماره ۲ - تعداد گردشگران و مسافران نوروزی استان گیلان در سال ۱۳۸۵

تعداد	تعداد گردشگران استان
۲۴۵۲۲۲۵	تعداد مسافران براساس آمارگیری نوروزی
۵۴۵۹	تعداد مسافران وارد شده با پرواز از فرودگاه رشت
۳۰۰۰۰	برآورد مسافران وارد شده از دروازه طارم
۸۱۷۴۰۸	برآورد مسافران وارد شده در ۵ روز منتهی به نوروز
۳۳۰۵۰۹۲	جمع کل مسافران

منبع - معصومی راد، رضا، محمدی میخوش، علاء الدین، (۱۳۸۶): ص ۲۱

در این بخش نتایج مربوط به پرسشنامه مشخصات سفر (اطلاعات مبدا - مقصد) که به صورت نمونه گیری در چهار دروازه مورد بررسی طی نوروز درکنار جاده و از طریق مصاحبه تکمیل شده اند و تعداد آنها ۸۲۲۸ پرسشنامه می باشد، گزارش می شود.

برای نمونه گیری از وسایل نقلیه براساس برآوردهای اولیه از هر ۴۰ سواری، ۳۰ وانت، ۱۵ اتوبوس و ۱۵ مینی بوس یک دستگاه متوقف و با سرپرست خانواده سواری و وانت و سرپرست یکی از خانواده های سرنشین اتوبوس یا مینی بوس به صورت تصادفی و تمایل به پاسخگویی مصاحبه به عمل می آمد.

۱- گردشگران استان گیلان به تفکیک شهرستان و مناطق مورد بازدید:

نتایج بدست آمده حاکی از این است که بندر انزلی با جذب ۱۸/۱ درصد گردشگران استان طی نوروز مقام اول را به خود اختصاص داده است. شهرستان لاهیجان با جذب ۱۳/۹ درصد از مسافران نوروزی در جایگاه دوم، شهرک تاریخی ماسوله و شهرستان فومن با جذب ۱۰/۴ درصد مسافران در جایگاه سوم قرار دارد.

نتایج جدول شماره سه به وضوح نشان می دهد که بندرانزلی، لاهیجان، آستارا، ماسوله و شهر رشت عمده ترین قطب های جذب گردشگری و مسافرنوروزی محسوب می شوند.

از آنجائیکه استان گیلان مملو از مناطق گردشگری و اماکن تاریخی، مذهبی و تفریحی می باشد و طبیعت آن اعم از مناطق جنگلی، کوهستانی، بیلاقی، ساحلی، آبشارها و غارها و... سرشار از جاذبه های دلنواز می باشد، لذا باید برنامه ریزی توسعه گردشگری در استان به سمتی سوق یابد تا این جاذبه ها بدرستی معرفی شوند، و زمینه های لازم برای جذب گردشگر به این مناطق فراهم شود. این امر موجب جلوگیری از تمرکز و تراکم گردشگر در نقاطی

محدود شده و عوارض ناشی از آن اعم از فرهنگی و اجتماعی، امنیتی، اقتصادی، زیست محیطی و... جلوگیری می نماید.

لازم به ذکر است که اغلب جاذبه های طبیعی استان که در نواحی کوهستان و بیلاقی وجود دارند از امکانات زیربنایی محروم بوده، فاقد جاده مناسب، اماکن اقامتی و پذیرایی و همچنین فاقد امکانات رفاهی و خدماتی برای مسافران می باشد. لذا جذب گردشگر به این مناطق باید پس از برنامه ریزی و ارائه طرحهای توسعه توریستی و انجام مطالعات آزمایش سرزمین صورت گیرد.

جدول شماره ۳- گردشگران استان گیلان به تفکیک مناطق و شهرستان :

جدول زیر نتایج مربوط به این سوال را که قصد بازدید از چه مناطقی را دارید، نشان می دهد

رتبه	جمع	مناطق مورد بازدید ۴		مناطق مورد بازدید ۳		مناطق مورد بازدید ۲		مناطق مورد بازدید ۱		مناطق مورد بازدید
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۳	۸۳۶	۲	۱۷	۱۱	۹۴	۲/۵	۲۰۹	۶/۳	۵۱۶	آستارا
۱۰	۸۲	۱	۶	۱	۱۰	۳	۲۵	۵	۴۱	آستانه
۲۵	۷	۰	۲	۰	۱	۰	۲	-	۲	املش
۱	۱۴۸۹	۲	۱۹	۱۲	۱۰۱	۵/۶	۴۵۷	۱۱/۱	۹۱۲	بندرانزلی
۱۴	۳۲	۰	۲	۱	۵	۱	۱۱	۲	۱۴	بندرکیاشهر
۲۸	۱	-	-	-	-	-	-	-	۱	جیرنده
۲۲	۹	-	-	۰	۱	۰	۴	-	۴	خمام
۵	۶۴۶	۱	۵	۶	۴۸	۱/۲	۱۷۰	۵/۱	۴۲۳	رشت
۱۶	۲۶	۰	۳	۱	۹	۱	۷	۱	۷	رضوانشهر
۱۵	۲۹	۰	۱	۰	۳	۰	۳	۳	۲۲	رودبار
۹	۸۷	۰	۲	۱	۹	۳	۲۴	۶	۵۲	رودسر
۱۱	۷۳	۰	۲	۱	۱۱	۳	۲۸	۴	۳۲	سیاهکل و دیلمان
۲۲	۹	-	-	۰	۴	۰	۲	-	۳	شفت
۱۲	۳۹	-	-	۰	۴	۲	۱۶	۲	۱۹	صومعه سرا
۸	۱۸۴	۱	۸	۴	۳۶	۸	۶۷	۹	۷۳	فومن
۲۰	۱۲	-	-	۰	۱	۰	۲	۱	۹	کوچصفهان
۲	۱۱۴۲	۳	۲۶	۱/۳	۱۰۹	۴	۳۲۶	۸/۳	۶۸۱	لاهیجان
۷	۱۹۳	۱	۶	۳	۲۷	۹	۷۶	۱	۸۴	لنگرود
۱۹	۱۵	۰	۱	۰	۲	۰	۱	۱	۱۱	ماسال
۶	۳۰۲	۱	۶	۳	۲۷	۷	۵۹	۲/۵	۲۱۰	طالش
۲۸	۱	-	-	-	-	-	-	۰	۱	سلمان شهر
۱۸	۱۷	۰	۲	۰	۲	۰	۳	۱	۱۰	منجیل
۲۶	۶	-	-	۰	۱	۰	۲	۰	۳	لوشان
۱۷	۲۱	۰	۱	۰	۳	۰	۴	۲	۱۳	کلاچای

۲۷	۳	-	-	۰	۱	-	-	۰	۲	جمعه بازار
۴	۶۷۹	۳	۲۶	۱۱	۹۴	۲/۶	۲۱۳	۴/۲	۳۴۶	ماسوله
۲۴	۸	-	-	-	-	۰	۱	۱	۷	سراوان
۱۳	۳۸	۰	۱	۰	۲	۰	۴	۴	۳۱	چابکسر
۲۱	۱۰	۰	۲	۰	۲	-	-	۱	۶	اسالم
		۰	۲	۲	۱۷	۴	۳۶	۶	۴۹	مناطق خارج از استان
		۹۸/۳	۸۰۸۸	۹۲/۴	۷۶۰۴	۷۸/۷	۶۴۷۶	۵۶/۴	۴۶۴۴	اظهارنشده
		۱۰۰	۸۲۲۸	۱۰۰	۸۲۲۸	۱۰۰	۸۲۲۸	۱۰۰	۸۲۲۸	جمع

ویژگیهای طرحهای گردشگری

اثرات اقتصادی طرحهای گردشگری مورد توجه تمامی کشورها بوده و از این جهت بررسی اقتصادی جهانگردی رواج بسیار دارد. به علت اهمیت این صنعت در اقتصاد داخلی و خارجی، اقتصاددانان جهانگردی را از نظر عرضه و تقاضا، تراز پرداختها، مبادلات خارجی، اشتغال، در آمد ملی، توسعه و سایر عوامل مورد بررسی قرار داد. و الگوهای را در این زمینه ارائه می دهند. (الوانی، ۱۳۷۳، ص ۲۲)

از نظر اقتصادی جهانگردی یک فعالیت اقتصادی است چرا که موجب سرمایه گذاری بسیار و درکنار آن ایجاد شغل های فراوان در یک جامعه برخوردار از توریسم می شود و درآمدهای اقتصادی نایش از این فعالیت کمتر از درآمدهای سایر فعالیت های اقتصادی نظیر بانکداری و بیمه و ... نیست (افجه، ۱۳۷۶، ص ۲۰۱)

شاید یکی از مؤثرترین دلایل توجه و التفات دولتها به جهانگردی، اثرات اقتصادی این صنعت در توسعه و رشد ملی آنهاست. گردشگری امروزه در اغلب کشورهای جهان بویژه جهان سوم کلید اقتصاد به شمار می رود، تا جایی که در این کشورها گردشگری بیش از سایر برنامه های توسعه در اولویت قرار گرفته است. از جمله مزایایی که طرحهای گردشگری استان از نقطه نظر اقتصادی دارد عبارتند از :

- در آمد ایجاد شده و افزوده شده به تولید ناخالص ملی یا داخلی: این معیار اهمیت نسبی صنعت توریسم در کل اقتصاد را بیان می دارد.

- ارز خارجی تحصیل شده از توریسم بین المللی: توسعه گردشگری راه حل مناسبی برای مناطق درحال توسعه مثل استان گیلان است. چرا که آنان نیاز به ارز دارند تا بتوانند سرمایه گذاری کنند و ارز لازم را می توانند از طریق جهانگردی خارجی بدست آورند. بر اساس آمارهای موجود صنعت جهانگردی به عنوان دومین منبع ارزی ۴۹ کشور در حال توسعه دنیا نقش مهمی در اقتصاد این کشورها ایفا می نماید.

طبق یک برآورد، گردشگری با تأمین یک دهم تولید ناخالص داخل و اشتغال بزرگترین منبع تولید ناخالص داخلی و اشتغال در دنیاست و در قرن ۲۱ به موتور محرک اقتصاد جهانی تبدیل خواهد شد. گردشگری در مقام مقایسه با انواع دیگر فعالیتهای اقتصادی، تنها صنعتی است که توسعه آن در چارچوب یک سیاست صحیح و مقررات آگاهانه امکان پذیر است (دیبايي، ۱۳۷۱، ص ۶۱)

از نظر اجتماعی طرحهای گردشگری باعث برطرف نمودن مشکلات می گردد. استان گیلان به علت زمین های مستعد برای کشاورزی و دامداری نیاز به توسعه صنعت ترویسیم دارد و با توجه به فرهنگ، اقتصاد و عوامل اجتماعی نیاز به طرحهایی با خصوصیات ها و ویژگیهای استان می باشد.

به طور کلی یکی از مزایای اصلی اقتصاد گردشگری، گستردگی زمینه اشتغال در آن است. این صنعت می تواند در کوتاهترین زمان، نیروی انسانی ساده را با آموزشهای ضربتی کوتاه مدت و میان مدت وارد بازار نماید. لذا صنعت جهانگردی همواره به صورت صنعتی تلقی شده است که از عامل کار بیش از سایر عوامل تولید استفاده بعمل می آورد. (منشی زاده، ۱۳۷۶، ص ۲۸)

با ورود هر توریسم هشت فرصت شغلی بوجود می آید. از طرفی دیگر، جهانگردی می تواند به عنوان یک عامل مهم در توزیع عادلانه درآمد در مناطق مختلف کشور، ایفای نقش نماید، زیرا توریستی که وارد کشور می شود به نقاط مختلف سفر کرده و درآمدی که ایجاد می کند، در کل مملکت پخش می شود و در نتیجه به رشد و توسعه متعادل کشور نیز کمک می نماید. (مومنی، ۱۳۸۰، ص ۱۴۲-۱۴۱). لذا اجرای طرحهای گردشگری در استان یک امر طبیعی است.

آنچه مسلم است، نقاط مختلف به لحاظ داشتن جاذبه های متنوع و متفاوت گردشگری با هم متفاوت می باشد. مثلاً طرحهای گردشگری محدوده های کنار دریا، با قسمتهای کوهپایه و کوهستانی باهم فرق دارند. همچنین از لحاظ وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی نیز مکانهای گردشگری تفاوت قابل ملاحظه ای را نشان می دهند. بنابراین استفاده از یک روش واحد جهت توسعه طرحهای گردشگری نقاط مختلف مؤثر نیست. پس گام نخست در توسعه گردشگری یک مکان، شناخت ویژگی ها و وسایل خاص موجود در آن مکان می باشد. که این شناخت با توجه به امکانات و نیازها امکان پذیر می باشد.

با اجرای طرحهای گردشگری می توان از مهاجرت روستا به شهر جلوگیری نمود و طرحهای گردشگری روستایی را رونق بخشید و به اجرای سریع آن پرداخت و همچنین به کشاورزی مدرن پرداخت و نیرو کار را در فعالیت توریسم مشغول نمود. تا توان های بالقوه به توان های بالفعل تبدیل گردد.

جغرافیدانان با تاکید به شکل رابطه ای که میان انسان و محیط از طریق سیاحت برقرار می شود و اثرات فضایی ناشی از آن، جهانگردی را مهمترین عامل دگرگونی در چشم اندازهای معیشتی در عصر حاضر تلقی می کنند (راهنمایی، محمد تقی، ص)

سیستم جهانگردی از خرده سیستمهای کلان جامعه بیشتر تأثیر می پذیرد و تابع شرایط و عوامل مشروط کننده های اکولوژیکی، سیاسی، تکنولوژی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی است.

از کنش این عوامل، محیطی پدید می آید که سیستم جهانگردی در آن زندگی می کند و جریان می یابد و از این رهگذر جهانگردان راهی کشورها می شوند و در آنجا مدتی اقامت می کنند و بارسفر بسته، می روند و تبلیغ مثبت و منفی در باب سفر و کشور مقصد می پردازند.

بدون تحول در اجزای فیزیکی جهانگردی، نمی توان جهانگردی داخلی و خارجی پایداری را به راه انداخت و ادامه داد. بدون صنعت حمل و نقل گسترده و بدون تاسیسات اقامتی مناسب، بدون معماری محیط یا زیبا سازی

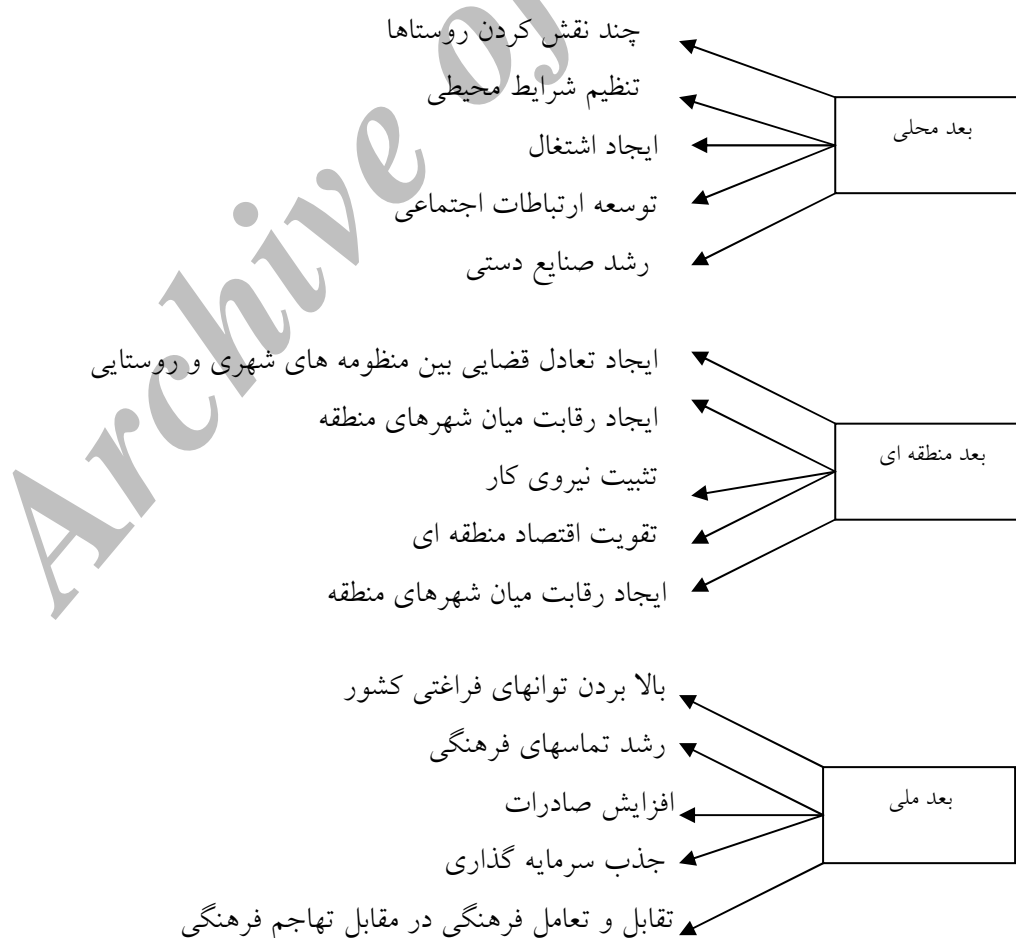
سرزمین و بالاخره بدون سایر عوامل و اجزاء فعال در امر جهانگردی در سطح فیزیکی، سخن گفتن از جهانگردی صحیح نیست.

با توجه به سوال تحقیق عوامل موثر جغرافیایی بر طرحهای گردشگری، شامل عوامل انسانی مانند فعالیت های اقتصادی از جمله در آمد ایجاد شده و افزوده شده به تولید ناخالص ملی و داخلی می شود و اثرات اقتصادی و رشد درآمد می گردد. باعث رشد عوامل اجتماعی مانند جلوگیری از مهاجرت روستا به شهر با ایجاد توریسم روستایی و همچنین ایجاد اشتغال می گردد.

عوامل طبیعی مانند توپوگرافی در ارتفاعات و در جلگه با هم فرق دارند و هرکدام طرح های منحصر به فرد خود را شامل می گردند و آب و هوا نیز در مناطق کوهستانی با کنار ساحلی متفاوت است و از عوامل موثر در طرح های گردشگری محسوب می گردند.

گسترش گردشگری روستای محیط زیست را جذاب می نماید و باعث نگهداری محیط طبیعی سالم می گردد و به طور کلی اثرات طرحهای گردشگری در ابعاد مختلف به شرح شکل شماره (۱) می باشد.

شکل شماره ۱: نمودار الگویی از اثرات، اجرای طرحهای گردشگری استان گیلان در ابعاد محلی، منطقه ای و ملی

ماخذ: براساس تحقیقات نگارندگان مقاله

تأثیر طرح‌های گردشگری در نقاط مختلف استان گیلان :

عواملی مانند موقعیت جغرافیایی و تنوع قومی زبان - عوامل فرهنگی، پیشینه تاریخی و گسترش راهها و بزرگ راهها و وسایل آمد و رفت راحت و سریع و پیشرفت صنعت و شرایط بسیار سهل و آسان برای آمد و رفت مردم این کشورها و مهمتری از همه بهره مندی آرامش و بهداشت برای برگزاری همایش های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و تأثیر مهمی در جلب گردشگری به این منطقه دارد و همچنین طرحهای گردشگری دارد. وانگهی طبیعت بسیار زیبا و متنوع اروپا وجود مراکز تفریحی و سرگرمی و پژوهشی و بهداشتی و درمانی همیشه انبوهی از جهانگرد آنرا از هر طرف جهان به این خاطر می کشاند. (محلای، ۱۳۸۰، ص ۲۲)

تأثیر عواملی که در طرحهای گردشگری باعث پیشبرد اهداف اقتصادی و اجتماعی در استان می گردد. بطور کلی با انجام طرحهای گردشگری تأثیر آن مشخص می گردد و می توان فهمید عواملی که باعث بالابردن تعداد ورود جهانگرد و در نتیجه افزایش در آمد جهانگردی در استان گیلان می گردد به عوامل زیر بستگی دارد:

الف: وسایل آمد و رفت

یکی از دلایل بسیار مهم استقبال جهانگردان از مناطقی مستعد وجود وسایل حمل و نقل مطمئن راحت و بسیار منظم می باشد. وقت مسافر، به سبب تأخیر یا کمبود وسیله آمد و رفت تلف نشود تا بتواند از زمان و بودجه ای که برای مسافرتش در نظر گرفته است، نهایت استفاده می برد.

ب: امنیت و رفاه

پدیده اوقات فراغت و مسافرت، با امنیت و رفاه رابطه تنگاتنگی دارد فردی که در طول سال، در محل دائم و زندگی اش بهره می برد، برای رفتن به مسافرت نباید دغدغه خاطر داشته باشد. و آسایش و رفاه داشته باشد.

ج: خدمات

انواع خدمات در جهانگردی مشارکت دارند، که هتلها، تسهیلات اسکان و پذیرایی، اردوگاهها، رستورانها و خدمات تغذیه، استراحتگاهها، پارکهای موضوعی، خدمات اطلاع رسانی، تورهای داخلی و سفرهای کوتاه تفریحی، جاذبه های فرهنگی، مغازه ها و تسهیلات تفریحی و ورزشی می باشد. در جهانگردی محل سکنا و غذا و آشامیدنی بخشی از جهانگردی هستند.

د: تسهیلات

فراهم آوردن امکانات رفاهی، تسهیلات، ماهیت چند وجهی عرضه جهانگردی و وابستگی بین بخشهای مختلف را نشان می دهد.

مثلاً عرضه بسیاری از امکانات و خدمات در یک اقامتگاه یا تفرجگاه به تعداد تختهای موجود در آن بستگی دارد. یعنی اینکه نشان می دهد چه میزان جهانگرد از آن محل دیدن می کند. مثلاً وجود ۵۰۰ تخت تنها باعث بوجود آمدن تعداد محدود مغازه های کوچک خرده فروشی خواهد شد. اما بوجود آمدن ۷۰۰ تخت باعث بوجود آمدن مشاغل متنوعه فراوان تری خواهد شد و به تسهیلات سرمایه گذاری بیشتری احتیاج دارد. مثل پارکینگ، رستوران، فروشگاهها، مراکز عمده فروشی، ... (کوپر، کریس، گیلبرگ - دیوید - ون هیل - استپان: ۱۳۸۰ ص ۱۴۷)

ه: ارزیابی قیمت

یکی از موضوعات در خرید، ارزان قیمت بودن کالاهاست. اگر گردشگران احساس کنند که قیمت کالاها برای آنان بیشتر از بهاء متعارف و بهای منصفانه محلی است، مسلماً از این مسئله آزرده شده و آنرا عملی غیر اخلاقی قلمداد می کنند. با توجه به اینکه گردشگران قیمت اجناس را در فروشگاههای مختلف پرسش کرده و با هم مقایسه می کنند. بهتر است که قیمت‌های عادلانه و ارزان قیمت و یکنواخت باشد.

و: مدیریت

در طرحهای گردشگری بررسی فعالیت‌های مدیریتی جهانگردی نشانگر نحوه عملکرد این صنعت در جوامع مختلف بوده و با استفاده از آن می توان الگوهای مدیریتی مناسب بر شناخت و برای بهبود و توسعه گردشگری از آنها بهره جست. (الوانی، مهدی، دهدنتی، زهره، ۱۳۷۳ ص ۲۳)

ز: تبلیغات

تبلیغات می تواند شامل راهنماهای مسافرتی، روزنامه ها، مجلات و رادیو و تلویزیون، تابلو اعلانات، بروشورهای تبلیغاتی، پوسترها، کارت پستالها، سی دی رام ها باشد. هدف از تبلیغات، رسیدن به کل اهداف می باشد، که ممکن است شامل تغییرات کرداری یا ساخت تصورات جدید و همچنین رسیدن به هدف روشن باشد (کوپر- کریس... ص ۴۶۰)

محاسن طرحهای گردشگری

مهمترین هدف توسعه گردشگری داخلی و خارجی، توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق گردشگری است و زیرا مهمترین تأثیر گردشگری در اقتصاد، ایجاد در آمد و اشتغال زایی است. بنابراین فواید حاصل از طرحهای گردشگری در استان گیلان به شرح زیر می باشد:

۱- فواید اقتصادی :

- در کارهایی که با گردشگری مرتبط هستند، مثل آماده کردن اتاق برای گردشگران، تهیه غذا، خرده فروشی، حمل و نقل و ایجاد سرگرمی، شغل‌های جدیدی بوجود می آیند.
- از فعالیت‌های خدماتی موجود مثل سیستم حمل و نقل، مراقبت دارویی، صنایع و حرفه ای سنتی روستایی حمایت می شود.
- از حرفه ها و خدمات موجود حمایت می شود.
- شغل‌های جدید و متنوع در مناطق مختلف ایجاد می شوند و بوسیله کم کردن هزینه های کشاورزی اقتصاد محلی را تقویت می کند.

۲- فواید اجتماعی

- اجرای طرحهای گردشگری سبب فواید اجتماعی مختلفی در استان گیلان می شود، از قبیل :
- تقویت و حمایت خدمات محلی مانند حمل و نقل عمومی و مراقبت‌های بهداشتی

- ایجاد امکانات و جاذبه های جدید مثل امکانات فرهنگی ، مراکز تفریحی یا ورزشی و...
- افزایش روابط اجتماعی در جوامع دور افتاده روستایی و ایجاد فرصتهایی برای مبادله فرهنگی
- پر جمعیت کردن مناطق روستایی: زیرا این امر با سیاستهای کاهش جمعیت و افزایش تعداد سالخوردان در جوامع روستایی مقابله می کند.
- افزایش نقش زنان در مناطقی از استان که سنتی تر دور افتاده تر هستند.

۳- فواید زیست محیطی :

- انگیزه اصلی بسیاری از گردشگران از دیدار روستا، بهره گیری از فضای روستایی است. موفقیت گسترش گردشگری روستایی به محیط زیست جذاب بستگی دارد بنابراین گردشگری :
- هم درآمد ایجاد می کند و هم حمایت و آبادانی محیط زیست طبیعی روستا را ایجاد می کند.
 - از حفظ و آبادانی فضاهای تاریخی مثل خانه های روستایی، باغها و گردشگاه ها حمایت می کند.
 - با انجام فعالیتهایی از قبیل دفع زباله، تنظیم آیین نامه ها ترافیک و اصلاح ساختمانها، منجر به بهبود محیط زیست در دهکده های روستاها شود.

معایب طرحهای گردشگری

آسیبهای اقتصادی

- همچنانکه گردشگری در آمدزاست در ایجاد فرصتهای شغلی نقش دارد، این کارکردها باید زیانهای اقتصادی را به حالت تعادل در آورند زیرا گردشگری :
- هزینه خدمات عمومی مثل جمع آوری زباله، خدمات دارویی، و تامین مخارج پلیس ها را افزایش می دهد.
 - در هزینه های توسعه ای مثل جاذبه توریستی ، امکانات و بطور کلی اصلاحات زیر بنایی دخالت دارد.
 - غالباً منجر به افزایش زمین، کالا و خدمات می شود. بویژه مالکیت خانه هایی بیلاقی در مناطق روستایی .

آسیبهای اجتماعی

هجوم تعداد زیاد گردشگران می تواند تأثیرهای کوتاه مدت و بلند مدت بر استحکام اجتماعی و فرهنگی جوامع بخصوص روستایی داشته باشد. مدت زمان طولانی گمان می شد. که گردشگری در روند آشنایی با فرهنگهای جدید و گوناگون محلی، تحول ایجاد می کند، و این بیشتر در مورد جوامع دور افتاد سنتی و کوچک روستایی که برای تأثیر پذیری از محیط خارج آماده بودند، صادق است.

ولی باید در نظر داشت که توسعه گردشگری موجب تأثیرهای منفی بر جوامع محلی و فرهنگ آنها می شود . به طور مثال:

- جرم و جنایت وسایر رفتارهای ضد اجتماعی را افزایش می دهد.
- تراکم و افزایش جمعیت به حریم ساکنان روستا تجاوز می کند.
- خدمات محلی را کاهش می دهد و بطور مثال رستورانها را جایگزین فروشگاههای کوچک محلی می کنند.

- روستائیان را با عقاید جدید، مد لباس و شیوه های نادرست رفتاری آشنا می کند که با ارزشهای سنتی فرهنگی مقابله می کند.

آسیب های زیست محیطی

محیط زیست برای گردشگری انعطاف پذیر و قابل توسعه است. به طور کلی حضور تعداد زیاد بازدیدکنندگان و فراهم آوری امکانات تفریحی برای برآورده کردن نیازهای آنها، اگر بطور صحیح کنترل و اداره نشود، ویژگیهای زیست محیطی در گردشگران را به مناطق، مختلف شهری در روستاها می کشاند، کاهش می دهد یا حتی نابود می کند. و از آسیبهای زیست محیطی مانند آلودگی ظاهری مانند وجود آشغال و زباله در روستاها و شهرها مانند آلودگی صوتی و ترافیک می باشد.

پیشنهادات

- برای رفع آسیب های اقتصادی از جمله هزینه خدمات عمومی از مشارکت مردمی استفاده نمود و مردم را در حفظ و نگهداری این صنعت سهیم نمود.
- برای جلوگیری از آسیب های اجتماعی از جمله تغییر رفتار و مد لباس و غیره و توانهای فرهنگی و مذهبی مردم را رشد داد مثل برپایی مراسمات مذهبی و باورهای دینی مردم را بالا برد.
- بررسی طرحهای گردشگری از تمامی جنبه ها، یعنی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، عوامل محیطی مانند اقلیم و ژئومورفولوژی و پوشش گیاهی و غیره .
- اجراء طرحهای گردشگری که مهمترین میزان خسارت پرمحیط زیست را داشته باشد.
- استفاده از ساختمانهای محکم و گونه های مسکن آمیخته از روش نقشی و مدرن و ضد بلایای طبیعی
- بالابردن سطح بهداشت و رعایت اصول بهداشتی
- وسایل آمد و رفت، امنیت رفاه، خدمات، تسهیلات، ارزیابی قیمت، مدیریت صحیح و تبلیغات، از عوامل موفقیت جلب توریسم و اجرای طرحهای گردشگری است. بنابراین باید این عوامل را به نحو احسن به اجرا در آورد و گسترش داد.
- اجرای دوره های آموزشی خدمات گردشگری در سطح آموزشگاهها و جذب نیز و از بین افراد آموزش دیده در مشاغل خدمات گردشگری و تبلیغات گسترده از طریق رسانه های گروهی خصوصاً تلویزیون و رادیو.
- حمایت دولت از بخش خصوصی در زمینه سرمایه گذاری بارارائه تسهیلات بانکی دراز مدت با بهره کم و در اختیار گذاشتن مکانهای مناسب جهت ایجاد جاذبه ها و تأسیسات و تسهیلات گردشگری با هزینه کم.

نتیجه گیری

مسافرت به منظور گردشگری و تفریح، تابع دو متغیر زمان و مکان می باشد. عامل زمان در شکل گیری اشکال مختلف اوقات فراغت نقش موثری ایفا می نماید و براساس آن به سه شکل کوتاه مدت (چند ساعته)، میان مدت (یک روزه و معمولاً آخر هفته) و دراز مدت (یک یا چند هفته) تقسیم می شود.

عامل مکان نیز به لحاظ جغرافیایی اهمیت ویژه ای در شیوه های مختلف گردشگری دارد. با توجه محدودیتهایی که در این مقاله ارائه شده در زمینه گردشگری، می توان با مطالعه دقیق محیط با ارائه یک برنامه درست و قابل اجراء در سطح استان، زمان گذاران اوقات فراغت گردشگران را از کوتاه مدت به میان مدت ارتقاء بخشید و در صورت برنامه ریزی در سطح استان این برنامه را به دراز مدت نیز تبدیل نمود.

طرحهای گردشگری می توانند منبع با ارزش اشتغالزایی و ایجاد در آمد باشد و می تواند وسیله مهمی برای توسعه اجتماعی - اقتصادی گیلان باشد. و در بسیاری از کشورها، با سیاستهای کشاورزی در ارتباط است. وغالباً وسیله ای در جهت حمایت زیست و فرهنگ روستایی می باشد. و بنابراین می تواند نقش اساسی در توسعه و حفظ روستا و جلوگیری از افزایش جمعیت در شهرها می گردد.

مهمترین هدف طرحهای گردشگری، توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق گردشگری است، زیرا مهمترین تأثیر گردشگری در اقتصاد جهانی، ایجاد اشتغال و درآمد است. گردشگری در حال حاضر به عنوان بزرگترین صنعت در جهان محسوب می گردد.

طرحهای گردشگری در گیلان می تواند موجب شکوفایی صنعت گردشگری گردد، یعنی توانهای اقتصادی و اجتماعی بالا می رود و امکانات به روستاها و جاهای دیدنی منتقل می گردد. از شلوغ شدن شهر و مهاجرت های بی رویه جلوگیری بعمل می آید. امید است که با بکارگیری اصول و روشهای مطالعاتی دقیق و مدیریت درست با استفاده از پتانسیلهای موجود گردشگری در استان و بالابردن ظرفیت ایجاد جاذبه های جدید بتوان توانهای بالقوه گردشگری شهر و اطراف آن را به بالفعل تبدیل نموده و در جهت جبران کاهش سهم افراد شاغل در بخش کشاورزی با افزایش اشتغال از کاهش نیروی بالفعل شهر جلوگیری نموده تا بدین وسیله گامهای مؤثری در جهت توسعه استان با تأکید بر توسعه گردشگری آن برداشته شود.

منابع

- ۱- افجر، سید اکبر (۱۳۷۶): بررسی اقتصادی - اجتماعی و سیاسی جهانگردی، مجموعه مقالات نخستین همایش ایرانگردی و جهانگردی، جلد اول.
- ۲- الوافی، مهدی، دهدشتی، شاهرخ، زهره (۱۳۷۳): اصول و مبانی جهانگردی، معاونت اقتصادی و برنامه ریزی بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی، چاپ اول.
- ۳- چاک، وای، لی (۱۳۸۲): جهانگردی در چشم اندازی جامع ترجمه محلی یا رسائیان، سید محمد اعراب، تهران، تهران دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم.
- ۴- دیبایی، پرویز (۱۳۷۱): شناخت جهانگردی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۵- رهنمایی، محمد تقی (۱۳۶۹): جغرافیای اوقات فراغت، جزوه درسی دانشگاه تهران.
- ۶- رهنمایی، محمد تقی، جهانگردی به عنوان دانش زمان، خلاصه مقالات سینما و ایرانگردی و جهانگردی.
- ۷- سازمان گردشگری و میراث فرهنگی استان گیلان.

- ۸- کوپر، کریس، جان، گیلبرت، دیوید، ون هیل، استپان (۱۳۸۰): اصول و مبانی جهانگردی، ترجمه غمخوار، اکبر، انتشارات فرآماد.
- ۹- محلاتی، صلاح الدین (۱۳۸۰): درآمد بر جهانگردی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی .
- ۱۰- معاونت برنامه ریزی استانداری گیلان، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵.
- ۱۱- معصومی، راد، رضا، محمدی میخوش، علاء الدین، (۱۳۸۶): گزارش طرح جامع آمارگیری گردشگری و سنجش رضایتمندی گردشگران استان گیلان.
- ۱۲- منجرس، برون، محمد (۱۳۷۸): امکان سنجی توسعه توریسم در استان گیلان، پایان نامه کارشناسی ارشد، مجتمع آموزش عالی صنایع ایران.
- ۱۳- منشی زاده، رحمت ا.. (۱۳۷۶): جهانگردی، انتشارات مسعی.
- ۱۴- مومنی، مهدی (۱۳۸۰): تأثیرات جهانگردی بر بنیادهای اقتصادی و اجتماعی کشور، مجله علوم انسانی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

Archive of SID